

Akademisk prekarisering

Hirslund, Dan Vesalainen

Published in:
Tidsskrift for Arbejdsliv

Publication date:
2017

Document version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):
Hirslund, D. V. (2017). Akademisk prekarisering. Manuskript afsendt til publicering.

Akademisk prekarisering¹

Dan V. Hirslund

Postdoc, Centre of Global South-Asian Studies

Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier

Københavns Universitet

Karen Blixens Plads 8, bygning 10, 2300 København S

hirslund@hum.ku.dk

Universitetsmiljøerne har i en årrække oplevet voldsom opblomstring af midlertidigt ansatte forskere, der ikke kan finde ansættelse trods tilstrækkelige kvalifikationer. Deres udfordringer med usikre arbejdsforhold og manglende anerkendelse placerer sig mellem de stigende kritiske røster af det neoliberale universitet og en generel prekarisering af arbejde både i og udenfor Danmark. Akademisk prekarisering er på grundlæggende områder et unikt fænomen, der afspejler akademiske karrierers indviklede forhold til uddannelses- og forskningsinstitutioner. I denne artikel belyses prekariseringen gennem en analyse af nye former for 'kommodificering' (vareliggørelse) på det akademiske arbejdsmarked med henblik på at forstå, hvordan udsathed og eksklusion bliver skabt.

Akademisk kapitalisme

Der er i dag to indflydelsesrige analyser af, hvad der er galt i vores akademiske institutioner. Den ene fokuserer på neoliberale politiske tiltag, der har undergravet universiteternes autonomi og som ved hjælp af en kombination af nedskæringer ('austerity') og økonomistyring ('audit') har skabt unødigt kontrol og spildarbejde, hvilket både går udover arbejdsmiljøet og stækker kvaliteten af forskning (Strathern, 2000; Wright & Shore, 2017). Den anden fortælling identificerer en generel krise på arbejdsmarkedet, der har skabt et nyt *prekariat* af løsansatte, ikke bare i undervisnings- og forskningsmiljøet men på tværs af okkupationsgrupper i samfundet (Standing, 2011). Begge perspektiver anerkender, at der er tale om processer, der har både globale og lokale udtryk, men hvor den første fortælling primært interesserer sig for institutioner og ændringer i politisk magt, er den anden fokuseret på forandringer i opfattelsen, udførelsen og aflønningen af arbejde. For det første perspektiv drejer det sig derfor om at forstå politikker ('policies') og især statspolitik, mens det andet perspektiv søger at forstå ændringer i markedsdynamikker, herunder vilkårene for ansættelser.

I dette bidrag søger jeg at bringe disse to perspektiver i samtale med hinanden for at tegne et billede af ændringer på det akademiske arbejdsmarked, der kombinerer analysen af neoliberale former for kontrol i uddannelsessektoren med prekariseringens grænseoverskridende dynamikker. Selvom debatten omkring *prekariatet* ofte bliver rammesat som problematikker forbundet med løsarbejde og den manglende sikkerhed eller lavere indtjening, der deraf følger, så rummer den akademiske prekarisering andre elementer af udsathed, der har at gøre med hvordan akademiske karrierer bliver opfattet og formet på. Disse risikerer at blive usynliggjorte af det almindelige fokus på ansættelsesforholdet og underkender

¹ Preprint af artikel indsendt til Tidsskrift for Arbejdsliv. Benyt KUs CURIS arkiv (curis.ku.dk) ved henvisning.

derved grundlæggende forbindelser mellem en ekspansiv kapitalisme og skift i karakteren af det akademiske arbejde. Her søger jeg en analyse af akademisk prekarisering specifikt i forhold til, hvordan academia er blevet underlagt markedslogikker, der knytter sig til kapitalismens stigende magt som styringsredskab i alle aspekter af samfundet.

Akademisk prekarisering, som jeg analyserer det her, kommer til udtryk gennem to overordnede processer. Den ene vedrører generelle ændringer i rammerne for akademisk arbejde på tværs af specifikke institutionelle tilknytninger og influerer hele den akademiske sektor: Når der bliver indført nye kriterier for lektorbedømmelser påvirker det både alle de forskere, som endnu ikke har lektoransættelser og også de bestaltede lektorer, som bliver ramt af strammere krav til evalueringen af deres egne kvalifikationer. Men det påvirker dem ikke på samme måde. Der er derfor behov for at forstå sammenhængen *mellem* politisk-økonomiske reformer og de ulige og forskelligartede ansættelsesforhold, der tegner de akademiske miljøer. Den anden proces, der karakteriserer den akademiske prekarisering, er den unikke måde, hvorpå forskningsarbejdet knyttes til specifikke personer og derved mobiliserer en meget større del af mennesket, end der sædvanligvis forstås ved 'arbejde', og som i alle fald lægger langt uden for rækkevidden af den kontraktlige form, som ansættelser bliver reguleret efter. Dette forhold, der er afhængig af disciplinær og historisk kontekst, har været forstået som fx 'et kald', 'personlig kreativitet' eller 'specialisering' og giver sig udtryk som et overdrevet personligt engagement i forskningens virke uagtet dets formelle rammesætning. Der eksisterer en stærk heltedyrkelse, grænsende til mytologisering, af den 'geniale' forsker, hvis karriere er et dybt personligt projekt, snarere end en nøje afmålt arbejdsmæssig investering i en profession. Når akademiske ansættelser bortfalder, bliver denne personlige investering specielt grænseoverskridende og truer med at kolonisere menneskers eksistens, da der ikke findes nogen naturlig grænse for, hvor meget arbejdet fylder, netop fordi det ikke bare bliver set som 'arbejde', eller fordi det forbliver skjult.

Artiklen analyserer sammenhængen mellem disse to processer – ændrede rammevilkår og den personlige investering – som aspekter af akademisk kapitalisme. Akademisk kapitalisme vedrører den måde hvorpå akademisk arbejde bliver mobiliseret, inkluderet og evalueret i en kontekst af markedsøkonomisk styring af videnskabelige institutioner. Det skaber "*nye strukturer, incitament og belønninger for nogle aspekter af akademiske karrierer og opbygger samtidig forbindringer og modincitament for andre karriereveje* [min oversættelse]" (Slaughter & Leslie, 1997, p. 1). Omdrejningspunktet for den akademiske kapitalisme er således spørgsmålet om, hvad der sker med arbejdets karakter og ikke først og fremmest, hvad der sker med vidensgenerering, med universiteterne eller med personalet. Det er denne proces jeg beskriver som prekarisering: en usikkerhed og udsathed i akademiske arbejdsformer, der ikke blot vedrører ansættelsesforhold men som kendetegner de nye måder forskningsarbejde² bliver produceret på.³ Prekarisering er en proces der griber ind i, og omformer, arbejdets karakter, og det hjælper os til at forstå sammenhængen

² Jeg beskæftiger mig i denne analyse ikke direkte med undervisningsarbejde og andre opgaver, der i stigende grad påhviler forskningspersonale at udføre, da jeg især er interesseret i krydsfeltet mellem reproduktionen af viden og reproduktionen af forskningskarrierer.

³ Mit ærinde her er ikke at evaluere, hvorvidt der er tale om et særegent akademisk *prekariat*. Debatten om *prekariatet* – affødt af Guy Standings arbejde (2011, 2014) – handler om i hvilken grad nye klasseformationer adskiller sig fra, og muligvis erstatter, en forsvindende arbejderklasse, der har været underordnet kapitalen gennem stabile ansættelser. Mit formål er mere beskedent. Jeg ønsker at kaste lys over betingelserne for akademisk arbejde ved at analysere de processer, der er med til at øge akademikeres generelle udsathed og det er derfor jeg bruger begrebet prekarisering fremfor *prekariatet*.

mellem makrologiske skift og individuelle erfaringer med at være akademiker. Det er specifikt dette 'møde' jeg er interesseret i og jeg analyserer den akademiske kapitalismes indflydelse på akademiske arbejdsformer ved at undersøge forskellige vareliggørelsesdynamikker – eller kommodificering som jeg vælger at kalde det.

Kommodificering beskriver, hvordan noget bliver gjort til et produkt indenfor en kapitalistisk værdilogik, således at det kan prissættes, handles og dets værdi realiseres som en egentlig 'vare'. Kommodificeringens systematik er central for en forståelse af, hvordan kapitalistiske markeder opererer, eftersom det er via varer, at kapital cirkulerer og bliver til den værdi, der kan måles i bruttonationalproduktet og andre former for akkumulerede velstand ('wealth'). Det er mit argument, at de vigtigste processer omkring akademisk prekarisering kan forstås gennem kommodificeringsbegrebet og det beskriver måden, hvorpå nogle forskningsprodukter bliver forsøgt transformeret til salgbare varer – og deres betydning derved synliggjort og understøttet – mens andre produkter på samme tid bliver skrinlagt eller modarbejdet.⁴ Akademisk prekarisering er kendetegnet ved både at kommodificere forskningens resultater som et vidensprodukt, uanset hvilken form det antager, og på en kommodificering af forskeren som person. Det er altså både forskningen og forskeren, der bliver kommodificeret, selvom dette foregår på forskellige måder til forskellige tider for forskellige grupper af forskere. Et centralt spørgsmål for et kommodificeringsperspektiv på akademisk prekarisering bliver således: hvordan produceres og reproduceres (forskning)viden og (forskning)karrierer og hvad er forholdet mellem disse to processer? Denne dobbelthed gør den akademiske prekarisering særskilt, men bestemt ikke unik.⁵

I artiklen analyseres fire forskellige aspekter af kommodificering. De første to afsnit tegner en kort historisk udvikling af *kommodificeringen* af akademiske karrierer gennem vidensmarkeder, standardiseringer og varemobilitet, der tilsammen har den effekt at det løsriver akademikere fra forskningsinstitutioner og i stigende grad gør dem selv til konkurrerende produkter. Dernæst undersøges *rekommodificeringen* af arbejde gennem tilkomsten af nye arbejdsopgaver, der bliver nødvendige for at understøtte forskeres karrierebevægelser. Tredje afsnit kigger på, hvordan ændrede vilkår *dekommodificerer* ansættelser i en kontekst, hvor hverken karrierer eller viden længere er knyttet til tidligere arbejdsrelationer eller specifikke institutionelle miljøer. I sidste afsnit undersøges de aspekter af arbejdslivet, der udstødes via en *ekskommodificering* af arbejde, herunder elementære former for tidskontrol og samarbejde.

Kommodificeringens historie

Den historiske udvikling i kommodificeringen af forskningsmiljøer er opstået i spændingsfeltet mellem to processer: Det ene er en øget institutionalisering af akademisk arbejde og den anden en begrebsliggørelse af forskning som baseret på et autonomt individ, der arbejder selvstændigt for at skabe viden. Den akademiske 'karriere' er fremkommet som en krydsning af disse to processer, hvorved individet på den ene side 'befrugter' akademiske institutioner gennem sin flid, sin kreativitet og sin egenarthed, og hvor institutionelle miljøer, på den anden side, forstørrelser, legitimerer og generaliserer den specifikke forskers

⁴ Forskere oplever, ligesom andre prekariserede arbejdsgrupper, en øget arbejdsindsats og tiltagende stress. Men dette kan ikke bare ses som et udtryk for, at de har fået mere at lave, selvom dette højst sandsynligt er tilfældet. Det afspejler også, at der er blevet lagt yderligere pres på udførelsen af bestemte typer opgaver (de kommodificerede) mens andre former for arbejde, der måske fortsat skønnes relevante af forskeren selv ikke længere bliver honoreret og måske endda undertrykt (de bliver dekommodificerede).

⁵ Prekarisering hidrører alt andet lige fra kapitalismens universelle tendens til at gøre arbejdskraften billigere ved at fratage den alle sine privilegier.

unikke arbejde, så det opnår en samfundsbåren status. Denne karriere, som en person-institution amalgam, skulle udvikles før den kunne kommodificeres og her er der især to brud i løbet af de sidste to hundrede år, der har været vigtige for at forstå reproduktionen af academia i dag. Det første var det lange træk, hvorigennem de nye fagdiscipliner blev udskilt fra de klassiske filosofiske og juridiske discipliner og som skabte både nye fakulteter, fag og universiteter. På de førende europæiske universiteter i Frankrig, Tyskland og England skete denne bevægelse især i løbet af 1800-tallet. I Danmark var konsolideringen lidt langsommere. Denne første bølge var tæt knyttet til dannelsen af nationalstater med kollektive identitetsdannelser og et demokratiseret offentligt rum til følge (Hall, Korsgaard, & Pedersen, 2014), hvori 'videnskaben' fik en vigtig funktion i statsdannelsen, ikke mindst i opbygningen af en central administration (Wallerstein, 1996). De kvantitative discipliner, som sociologi og økonomi, muliggjorde indsamlingen af store mængder viden om befolkningen og en mere objektiv form for statsstyring, mens 'ideografiske' fag som historie blev vigtige for skabelsen af en fælles fortælling om nationens fødsel og udvikling. Økonomistudiets officielle navn indtil 1998 som 'statsvidenskab' stammer fra dets oprettelse i 1848 og vidner om den politiske rolle akademisk viden fik tildelt. Det var i denne periode at ideen om det Humboldtske universitet, der kombinerede forskning og undervisning, blev født – og nok en vigtig grund til, at det var i statsadministrationen⁶ at behovet for at integrere oplysningens opdagelse af menneskets intellektuelle kraft med den nationale produktion af videnskadrer blev formuleret og finansieret. Det er også i Humboldts tanker om dannelse, at vi finder de nye idealer om karriere formuleret som en kombination af 'indre' og 'ydre' forhold – en 'subjektiv' kraft der udfolder individets kreative potentiale og en 'objektiv' rammesætning af videnskabelige discipliner, der tilsammen skaber grundlaget for den åndelighed, der skal føde ind i "*nationens moralske kultur*" (Humboldt, 2007, p. 89). Der er i nutidens rehabilitering af Humboldt et stærkt fokus på hans armslængdeprincip, som skulle sikre vidensinstitutioner mod utidig politisk indblanding. Men for Humboldt, som en central del af statsadministrationen, var forholdet til staten mere kompliceret og indebar en styring, der nok skulle sikre åndelighedens 'subjektive' karakter, men denne dannelse var i høj grad et offentligt anliggende til gavn for konsolideringen af den preussiske stat. Her ser vi begyndelsen til en karriere, der i sin integration er splittet mellem personlige og offentlige hensyn.

Det andet brud i forhold til forskningens karrieremæssige forviklinger skete i et væsentlig mere fortættet tidsrum i kølvandet på den økonomiske opblomstring efter anden verdenskrig. Den pludselige robuste vækst i den offentlige sektor og det faste lønarbejde muliggjorde udviklingen af en bredere socialt forankret 'velfærds'-stat og fra slutningen af 1950'erne voksede optagene på alle videregående uddannelser hastigt. De højere læreranstalter producerede ikke længere primært 'dannelse' men vidensarbejdere til en ekspanderende produktion i både tekniske og ikke-tekniske fag. Denne professionalisering af akademiske titler smittede af på de universitetsansatte, for hvem forskningsarbejdet nu kunne understøttes af fuldtids-, og endda livslange, -stillinger. Opsvinget fødte nye universiteter, heriblandt Odense Universitet (1966), Roskilde universitet (1972) og Aalborg Universitet (1974). Karriere for akademikere fik en ny betydning, nemlig at have fast ansættelse som lektor eller professor, der var de to primære positioner i den nye stillingsstruktur. Det tredje brud, som vi oplever i dag, er en konsekvens af det neoliberale forvaltningsprincips indtog i den offentlige sektor sammenholdt med en længerevarende underfinansiering

⁶ Wilhelm von Humboldt udarbejdede sit "dannelses"-program for et nyt universitet i Berlin mellem 1802 og 1810 som chef for *Sektionen for Kultur, offentlig Undervisning og Medicinalvæsen* under et nyoprettet indenrigsministerium (Nielsen, 2007).

af statens ressourcer. I Danmark er dette skift mest tydeligt beskrevet i overgangen fra 'wellfare' til 'workfare' (Torfing, 2004), der begynder at sætte sine spor i 90'erne, selvom grundlæggende neoliberale ideer – forvaltningen af samfundet på markedsprincipper – allerede gør sit indtog i England og USA i løbet af 1970'erne. Men den 'neoliberale revolution' (Harvey, 2007) var ikke kun ideologisk: det var også et forsøg på at bryde med velfærdstatens underlæggende økonomiske kontrakt, der sikrede industrien højt kvalificerede og disciplineret arbejdskraft mod gode lønninger og stabile ansættelser. Da "New Public Management" bølgen sætter ind i midten af 1990'erne som et forsøg på at skære den offentlige sektor ind til benene uden at give afkald på fortællingen om velfærd (Wilhjem, 2012), har den hierarkiske 'Fordiske' produktionsmodel allerede været under afvikling i flere årtier, og ideen om den fleksible medarbejder er blevet den nye norm i førende globale industrier, specielt i USA og Japan. I Danmark registreres disse økonomiske bevægelser, der blev populariseret af de franske sociologer Luc Boltanski og Eve Chiapello (2007[1999]) under titlen "kapitalismens nye ånd", som et skift til "skyggesiderne" af det nye arbejdsliv (Nickelsen, 2013) baseret på et "projektsamfund" (Jensen, 2009b) og endda et "projekt menneske" (Jensen, 2009a; Salamon, 2007).

De akademiske karrierer bliver ikke i første omgang ramt af denne neoliberale bølge, der kombinerer nedskæringer med fleksible ansættelsesformer og decentraliseringen af ansvar. Først med den kombineret effekt, først af den store universitetsreform fra 2003 der indfører "new public management" styring i de akademiske institutioner (Wright & Ørberg, 2017), og efter 2006 udmøntningen af globaliseringsmidlerne til forskning og uddannelse med henblik på at styrke "*vidensopbygning*" [som] "*et grundlag for fortsat vækst og dannelse*",⁷ begynder fokuset for akademiske karrierer at ændre sig igen. Med begge disse tiltag søges universiteterne, ligesom på Humboldts tid, at trækkes tættere på staten, men ikke så meget af hensyn til "nationens moralske karakter" som i et forsøg på at integrere vidensproduktion i den nationale, men globaliserede, økonomi. Via Danmarks deltagelse i et europæisk indre marked havde staten allerede forpligtet sig på at reformere og standardisere de videregående uddannelser efter aftalerne i den såkaldte Bologna proces fra 1999. I den generelle liberalisering af de europæiske økonomier, der især er blevet forvaltet gennem den Europæiske Union, er vidensarbejdere således i stigende grad blevet varer, hvis mobilitet sikres gennem standardiseringer af kvalifikationer. Med regeringens politikker efter 2003 sker der en lignende vareliggørelse af det akademiske arbejde: på den ene side gennem en satsning på en ny generation af akademikere, der skal hastes gennem ph.d. systemet, så de kan bidrage til landets vækstambition indenfor vidensfeltet; og på den anden side ved hjælp af en tættere kontraktlig målstyring af eksisterende forskere. Begge disse processer søger mod en *løsrielse* af akademisk personale fra deres institutionelle tilknytning. Dette sker både ved at gøre etablerede forskere synlige på et akademisk arbejdsmarked gennem forskellige standardiseringer og tiltag mod inter-institutionel mobilitet og gennem en overproduktion af forsker aspiranter i forhold til det mulige institutionelle optag. Der bliver i denne neoliberale værdisætning af forskningens vidensprodukter derfor samtidig et underlæggende skift fra karriere som ansættelse til karriere som et institutionelt uforankret produkt; en videnskvalitet der flyder mellem, snarere end indenfor, de etablerede uddannelses- og forskningsinstitutioner.

⁷ Forskningsministeriet "Aftale om fordeling af globaliseringsmidler til forskning, 5. November 2008", https://www.fm.dk/nyheder/pressemeddelelser/2008/11/~~/media/Files/Nyheder/Pressemeddelelser/2008/11/Globaliseringsaftale/Aftale_forskning.ashx.

Kommodificering af karrierer

I det akademiske arbejde har karrierer således fået en ny betydning og er i højere grad end tidligere blevet det produkt igennem hvilken forskere bliver markedsført. Den tiltagende kommodificering af akademiske karrierer afspejler komplicerede historiske indlejringer af vidensinstitutioner i skiftende politiske regimer og har været med til at forme samfundsmæssige opfattelser af det akademiske arbejdes bredere relevans. På trods af den øgede fokus på vidensøkonomiens bidrag til samfundsøkonomien – eller måske netop derfor – har der indenfor den neoliberale bølge udskillet sig en dualistisk forståelse af produktionen af akademisk viden. På den ene side er der fremkommet den nævnte vareliggørelse af vidensprodukter og derved karrierer – en generalisering, og måske banalisering, af forskningens virke, hvilket har muliggjort en samtale omkring forskningens bidrag til erhvervslivet gennem ideer om 'relevans', 'impact', 'samarbejde' og endda 'indlejring'.⁸ På den anden side er der sket en genmobilisering af det Humboldtske dannelsesideal gennem en fortælling om forskningsprocessen som 'kreativ' og endda funderet på et 'kald' (Weber, 2008). Forskningsarbejdet kommer ikke bare udefra, som et regulært job, og dets værdi bør ikke udelukkende måles på, hvordan det bidrager til allerede definerede problemer. Forskningen beskæftiger sig, i Humboldts velkendte frase, med "*videnskaben som et endnu ikke færdigbehandlet problem*" (Humboldt, 2007, p. 89) netop fordi det er erkendelsen selv, der er objektet for dens virke. Denne erkendelse kan i sidste ende kun produceres *indefra* og er derfor afhængig af individets 'kreativitet' og selvstændige motivation. Kommodificeringen af forskningen skaber derved en modreaktion (især) i forskningsmiljøerne, hvor beskyttelsen mod vareliggørelsen af academia bliver udtrykt som en internalisering af forskningens imperativ. I kravet mod en eksternalisering, der kommer udefra og som søger at løsrive forskningen fra dets institutionelle forankring, vokser en oppositionel fortælling om videnskab som en slags kunstnerisk proces frem. Denne dualisme er i sig selv et produkt af kommodificeringen (Belfiore, 2013) og skal ses som en integreret del af det nye paradigme om forskningskarrierer.

Den nye kommodificering skubber derved til forankringen af akademisk viden. Universiteterne har traditionelt været omdrejningspunktet for reproduktionen af karrierer gennem den symbolske magt omkring titler og status, en proces den franske sociolog Pierre Bourdieu har beskrevet som en reproduktion af kulturel kapital (Bourdieu, 1984). Men de har også fungeret som arnested for den faktiske produktion af viden. I dag er disse to funktioner ikke længere udelukkende underlagt institutionelle, eller statslige, hierarkier, men er blevet distribueret i forskellige fora hvor beslutninger om karrierer, bevillinger, kvalifikationer mv. tages. Hvis akademiske karrierer afspejler en dobbeltproces, der på den ene side vedrører reproduktionen af status og på den anden side det konkrete forskningsindhold, så er disse to regimer nu blevet splittet mellem to forskellige økonomier: en titel og status økonomi på den ene side og en kreativ, personlig økonomi på den anden side, hvor både input og værdien af forskningen måles efter forskellige kriterier. Akademiske karrierer er i dag udspændte mellem disse to regimer. Dette har også medført to forskellige arbejdsregimer: i det første er der en traditionel institutionalisering med titler, opbygning og udskillelse af miljøer osv. Det andet regime ser slet ikke 'arbejde' men cirkulerer om en person investeret i viden-skabelse. Den private person smelter her sammen med den akademiske person.

⁸ De nyere tiltag med at samfinansiere forskningsuddannelser gennem erhvervs-ph.d. ordningen er et eksempel på det et tættere samarbejde mellem industrien og universiteterne, mens private donors finansiering af egentlige forskningscentre, som for eksempel SEGES på Københavns Universitet (FORSKERForum, 2017), tegner et billede af en indlejring af kapitalinteresser på offentlige vidensinstitutioner.

Vi kan udskille tre distinkte processer i denne kommodificering, der har fulgt med den seneste bølge af neoliberal omstrukturering af de videns-skabende offentlige institutioner og arbejdsmarkedet mere generelt. For det første er viden i højere grad end tidligere blevet gjort til en vare. Der er sket en profilering af måder, hvorpå viden kan indpakkes og distribueres. I tillæg til de rent videnskabelige fora, hvor viden cirkulerer i mindre og lukkede miljøer, bliver viden nu produceret i forskellige rapport-former, ofte med specifikke politik-anbefalinger eller som dokumenteret opklaring af et problemfelt til følge. I sådanne, og lignende tilfælde (avisartikler, radiointerviews, tv-optræden) får viden som vare en betydning i forhold til et afgrænset offentligt, eller statsligt, rum hvor der ofte kun er tale om en delvis kommodificering. Vidensproduktet har her kun begrænset anvendelse som input til generering af økonomisk udbytte men det kan indgå som input i kommodificeringen af bureaukratiske processer – som for eksempel new public management litteraturen ville være et godt eksempel på. Men en vigtig del af dets kommodificering indgår i en lukket økonomi om relevansen af at bruge offentlige midler på forskning. Den offentlige videnskommodificering kan derfor fungere som en form for 'tilbagebetaling' – eller udbytteskat – til offentligheden, eller omvendt, fordi der er tale om cirkulære økonomier, som en 'podning' af offentligheden i præparationen på etableringen af nye forskningsfelter. I alle disse tilfælde er kommodificeringens økonomiske udbytte begrænset, da denne type viden primært bidrager til redistributionen af offentlige midler. Men som vidensform er vareaspektet allerede højt udviklet, da der sker en aktiv udvikling af vidensprodukter i overensstemmelse med specifikke markeder for afsætning af forskningsviden. Og på grund af den gennemsyrede økonomisme i den offentlige forvaltning fordrer dette allerede et skift i produktionen af viden, der indeholder et nyt vokabular omkring relevans, aftagere, målrettet kommunikation samt, naturligvis forskellige former for uformaliseret censurering af frygt for fx unødigt 'kompleksitet' eller lav nytteværdi.⁹ Men viden bliver også markedsført på private markeder som input til forskellige produktionsprocesser og her indtræder akademisk-genereret viden på samme vilkår som andre vidensinput og det vil sige, at deres form og nytte skal tilpasses og måles efter standarder i de respektive industrier. De mange forskellige måder, hvorpå akademisk viden kan fungere som 'løsninger' illustrerer dette kompleks af videnskommodificering, der søger mod en transformation af det akademiske arbejde via nye markeder.

For det andet er der sket en standardisering af akademiske kvalifikationer, der skaber en ensretning i bedømmelsen af forskerkarrierer. Ligesom kommodificeringen af viden transformerer den så den kan tilpasses flere markeder, så skaber generaliserede standarder både en homogenisering og differentiering af karrierer, der gør det muligt at skræddersy karrierer til specifikke behov. Denne standardisering foregår institutionelt via uddannelsespolitikens forsøg på at tilpasse sig globale trends i indretning og akkreditering af de højere læreranstalter. Individuelt udvikles den gennem de kumulative biografier, eller *linskursus* (curriculum vitae), der fungerer som en slags varebetegnelse for individuelle forskeres kvalifikationer. Set fra et kommodificeringsperspektiv er der tale om tre bevægelser af standardisering: politisk bliver formålet at skabe transparente standarder – det vil sige rammesætning – mens det for institutionen handler om implementering, og for forskeren om opbygning og sammensætning af elementer til en markedsfærdig karriereprofil. Forskerens dobbeltliv er suppleret med en ny værdiskala, der skal gøre forskningsprodukterne til genstand for ekstern - 'objektiv' - vurdering og hierarkisering, hvor CV'et bliver det fremmeste instrument i denne kommodificering. Det er således ikke bare forskerens vidensprodukter der

⁹ Problematikker omkring censureringer af forskningsviden er tiltaget med kommodificeringen af karrierer, som beskrevet i Heine Andersens nye bog om forskningsfrihedens udfordringer (Andersen, 2017).

kommodificeres men tillige forskeren selv, der via typificerede, og næsten identiske, profiler, øger gennemslagskraften af en specifik forskers værdi på et potentielt marked.

For det tredje involverer kommodificeringen af karrierer en øget mobilitet af forskningens produkter, det vil sige både af viden og personer. Denne mobilitet er muliggjort af standardiseringen, der skaber transparens og derfor grundlag for komparation på den ene side, og vareliggørelsen der transformerer forskning til afgrænsede og mobile produkter på den anden side. Institutionelt har mobiliteten af henholdsvis viden og personer forskellige historier. De gradvise relokationer af forskningsmidler i første omgang fra forskningsinstitutionernes basisbevillinger til statens store fonde og dernæst til store offentlige og private fonde har skabt et heterogent finansieringslandskab med forskellige interesser. Denne differentiering er i sig selv en del af kommodificeringens logik: markederne for forskning øges og påtvinger dets virke en markedsdifferentiering. Det har muliggjort en øget mobilitet af viden, der nu skal spille ind i mange andre fondsprioriterede agendaer. Forskere som personer, derimod, er primært blevet mobiliserede via politisk styrede begrænsninger på ekspansionen af uddannelses- og forskningsinstitutioner samt via målrettede indsatser for bevægelser på tværs af institutioner også mellem lande i, især, EU. Der er altså tale om en dobbelt-mobilitet af både forskningens vidensprodukter og forskningspersoner, men de bevæger sig ikke helt på samme måde. Vidensprodukter er udsat for en multiplicering, hvor den samme forskningsproces udmønter sig i flere, og flere forskellige slags, produkter. Forskningspersoner, der er begrænset af kropslighedens fysik, kan ikke så enkelt multipliceres. De udsættes derimod, som biologiske væsener, for større bevægelighed mellem institutioner mens deres profiler tillader multiple tilknytninger, som giver et indtryk af, at de som mennesker befinder sig flere steder på én gang. Denne produktion af, og illusion om, multiplicitet er indbygget i de nye karriereformer.

Tilsammen har disse tre processer skabt en kommodificering af akademiske karrierer, der åbner for nye relationer mellem personer, institutioner og viden, og i hvilket markeder for viden, og videnspersoner, i højere grad har fået magt til at bestemme over hvilke produkter (igen: både mennesker og viden) der bliver valgt og hvilke der bliver fravalgt.

Rekommodificering af arbejde

Jeg har indtil videre argumenteret for, at der er sket en transformation af det akademiske arbejde gennem en vareliggørelse, eller kommodificering, af forskningens virke, og at dette har udkrystalliseret en ny forståelse af karrierer gennem ændringer i måder, hvorpå viden og forskerpersoner indgår i en akademisk produktionscyklus. Kommodificering beskriver ikke blot det forhold, at forskningsarbejdet kan ses som en produktion af produkter – dette er en relativ ligefrem analyse – men derimod at forskningsprodukter kan forstås som objekter, der bliver handlet på markeder, og at de som produkter derved *tager form* som varer. At blive til vare indebærer at aspekter af produkter der muliggør markedsudveksling søges fremhævet, herunder spørgsmål om værdisætning, hvilket fordrer et underspørgsmål om generalisering, som så peger på et behov for standarder gennem hvilken forskellige objekter kan sammenlignes. Vareliggørelse er derved en *transformativ* proces, da det resulterer i grundlæggende ændringer, ikke blot i objekters varedeklaration men også i selve indholdet. En populærformidlende artikel beskriver ikke bare, hvad ens 'rigtige' forskning handler om, men ændrer også ved elementerne i det videnskabelige arbejde gennem en ændret fremstillingsform. Kommodificeringens dynamik er naturligvis også tilstede, og muligvis i langt højere grad, i den intense konkurrence om videnskabelige publikationer, hvor der samtidig udkæmpes en intens kamp om status, synlighed og salgbarhed.

Hvor ét aspekt af kommodificeringens transformative magt knytter sig til ændringer i akademiske karrierer, melder sig derfor også et spørgsmål om, hvordan det daglige arbejde bliver påvirket. Her ser det ud til, at der pågår en udvidelse af det arbejde, som reproduktionen af akademiske karrierer fordrer. Denne udvidelse har også en dobbelt karakter: en kvantitativ udvidelse i mængden af arbejdsopgaver samt en kvalitativ udvidelse, der omhandler nye former for arbejde. I det omfang at disse udvidelser søger mod en styrkelse af forskningskarrierer, kan vi tale om en rekommodificering af arbejdet, eftersom det bidrager til at øge markedsværdien på de udbudte produkter. Nye områder bliver værdisat og bliver til en øget arbejdsbyrde for akademikere. Et hurtigt kig på udformningen af forsknings-CV'er kan give et fingerpeg om disse skift. CV'er skal i dag helst indeholde, ikke blot uddannelsesniveaue og officielle publikationer, men dokumentation for aktive forskningsnetværk, æresanmærkninger, efteruddannelse, bevillinger, undervisningskompetencer og i nogle tilfælde endda et snapshot af conferenceaktiviteter. Alle disse elementer peger på opgaver, der er tilkommet eller vokset: der skal bygges netværk, laves ansøgninger, skabes offentlige profiler, og ekspertise indenfor undervisning skal udvides og dokumenteres. Samtidig foregår der en mere traditionel konkurrence om forskningspublikationer, hvis kadence er steget samtidig med, at der sker en udskillelse i deres omsættelige værdi baseret på niveauintdelinger mellem tidsskrifternes attraktionsværdi.

Alle disse rekommodificeringer af det akademiske arbejde udtrykker det forhold, at der med den øgede indordning af forskningens produkter i en markedsbaseret udvælgelsesdynamik, og indenfor en kontekst af ressourceknaphed, er mere konkurrence på alle niveauer. Denne konkurrence driver en ekspansionslogik, der i sig selv bliver en betingelse for overlevelse af institutioner, forskere og viden. Forskningens kumulative dynamik – ny viden opbygges, karrierer vokser over tid – hjælper til at afbøde en del af denne konkurrencebaserede udvidelse, men det er ikke tilfældet for universiteterne, hvis organiske liv ikke automatisk fordrer, at de bliver hverken større eller 'bedre'. Forsknings- og uddannelsesinstitutionerne er derfor under et anderledes intensiveret pres, end er tilfældet med forskningsprodukterne isoleret set. Der udspiller sig derfor et yderst interessant spil mellem forskere og universiteter indenfor denne markedsdynamik. Samtidig med at karrierer – og dermed reproduktionen af viden – er blevet delvist løsrevet fra universiteterne, søger universiteterne at knytte forskningen tættere til sig for ikke at blive overflødiggjorte i en værdikæde, hvor de ikke leverer et nødvendigt input til den akademiske produktion. Universiteterne holder fortsat fast i uddelegeringen af akademiske titler men kun på et indledende stadie af akademiske karrierer eftersom hæder og bevillinger – to former for forskningsakkumulation – er indlejret i andre institutionelle kontekster. Som forsvar søger universiteterne derfor at knytte forskerne tættere til sig gennem tre overlappende strategier: for det første gennem en sammenkædning af undervisning med forskning, så sidstnævnte i højere grad skal udformes i dialog med førstnævnte og på den måde kan være med til at gøre både undervisningen attraktiv for forskere, mens det kan styrke universiteternes profil som leverandører af videnskadrer til det ikke-akademiske arbejdsmarked. På den anden side styrker universiteterne kontrollen med akkreditering af forskningsprofiler: der bliver udviklet krav om at forskere skal have separate undervisningsprofiler, kaldet 'portfolio', for at komme i betragtning til stillinger, og samtidig skærper universiteterne forskningskravene til ansættelser, hvis dokumentation de selv forestår at varetage. Kontrollen med og interessen for forskningens produkter er ikke længere blot grundlag for en fagfællebedømmelse i forbindelse med publikationer, men er blevet en administrativ opgave der foregår løbende gennem kvantificerede måleinstrumenter og detailstyring. For det tredje søger universiteterne at profilere sig som nødvendige forskningspartnere gennem en oprettelse af videnscentre (ofte i alliance

med kapitalinteresser), i udviklingen af institutionelle forskningsområder og gennem skærpelsen af forskningens synlighed, hvilket i særdeleshed bliver et pres, der bliver outsourcet til forskerne selv.

Der er således sket et skred i forholdet mellem forskere og institutioner. Universiteternes udsathed ligger i risikoen for at blive marginaliseret i forskningens værdikæde og denne tiltagende frygt for overflødiggørelse har øget presset på deres personale gennem en skærpet integration af forskningen; en integration der primært kommer til udtryk gennem bureaukratisering, fremfor inddragelse, grundet strukturelle komponenter i neoliberaliseringen (øget topstyring, færre midler). På denne måde udmønter universiteternes neoliberale krise sig i et voldsommere pres på forskningspersonale gennem en intensiveret kommodificering. Eller man kunne udtrykke det som at universiteternes kommodificering rekommodificerer forventningerne til de ansatte: på trods af marginaliseringen af medarbejdernes indflydelse på universitetspolitik, øges forventningen om medarbejderloyalitet i forhold til universiteternes overlevelse, som for eksempel gennem appeller til at gøre udfordringer med taxameterøkonomien til et fælles anliggende gennem en snæver samtale omkring studenteroptag og –frafald. Universiteterne kan i denne optik ses som 'grådige institutioner' (Coser, 1974) der prøver at være 'mellemmand' i reproduktionen af samfundets videnskadrer og den forskningsbaserede vidensproduktion ved at gøre sig selv til nødvendige partnere i disse processer. Universiteternes 'grådighed' kommer også til udtryk gennem forventninger om at afholdelsen af undervisnings-, administrations- og udviklingsbyrder bør være et fælles ansvar, uden hensyntagen til hvilke pres det ligger på personalet som helhed. Forskere forventes i stigende grad at redde deres institutioners økonomi gennem en mindsning af frafaldet hos studerende og ved at hente eksterne bevillinger hjem, der kan finansiere deres egne, og forhåbentlig også nogle andres, stillinger.

Denne rekommodificering af relationen mellem universiteter og videnskabeligt personale afspejler et præ-neoliberalt arbejdsmarked, hvor staten og fagforeningerne sikrede en form for gensidighed mellem arbejdsgiver og arbejdstager. I dag er forskernes udsathed som arbejdere måske bedst eksemplificeret gennem paradoksale forsøg på at lave timebanker for at holde styr på de store mængder overarbejde, som forskere har hobet op i misforstået loyalitet overfor institutioner, der ikke magter at betale de akkumulerede timer tilbage. Disse timeregnskabers implicitte gældsætning står som et tavst monument over en sammenbrudt loyalitetsmodel mellem universiteter og forskere og som tegn på en rekommodificering af det akademiske arbejde, der ikke længere formår at blive bogført – og afregnet – som tidligere. Mere overordnet ser vi hvordan indplaceringen af personer og viden på markeder, indenfor både nationale, internationale, private og statslige sfærer, har intensiveret konkurrencen om de sammensatte vidensprodukter, der kendetegner det akademiske arbejde. I dette spil er universiteter og forskere blevet spillet ud mod hinanden på nye måder fordi magten over stillinger, bevillinger og akkrediteringer – med andre ord politiske og økonomiske forhold – er blevet differentieret. Beslutninger om væsentlige forhold vedrørende produktionen og reproduktionen af viden og karrierer ligger nu i fonde (statslige, offentlige, private), hos private firmaer der investerer direkte i forskningsverdenen, i nye former for politisk styring, i arbejdsmarkedskonjunkturer og gennem konkurrencens og politiske strategiers uforudsigeligheder. Indenfor disse forskelligartede magtkonstellationer kæmper både universiteter og forskere indædt for deres respektive overlevelser, og hvis universiteterne er blevet taget som gidsler i en politisk reformproces af videns- og uddannelsesområdet, så er forskerne derimod blevet gidsler for universiteternes overlevelse gennem en intensiveret prekarisering af deres arbejdsforhold.

Dekommodificering af ansættelser

Hvor kommodificeringen i første omgang kan ses som en proces, der intensiverer relationer mellem mennesker gennem en inddragelse af nye elementer i værdiskabelsen – dette er argumentet om rekommodificering – så producerer kommodificeringen, qua sit fokusskift, en ligegyldighed overfor tidligere fastlagte betydninger, som den så at sige slipper sit greb om: det dekommodificerede er et område, som nok fortsætter med at have en praktisk indflydelse, men som bliver 'glemt' i *markeringen* af de ændrede relationer. I forhold til prekariseringsproblematikken, er det i ansættelsesforholdet, at vi finder det måske stærkeste udtryk for dekommodificering. I en historisk kontekst, hvor professionaliseringen af akademiske karrierer udviklede sig gennem en statsstøttet opbygning af universiteterne, fungerede ansættelser som markeringen af en samfundsmæssig kontrakt. Staten finansierede universiteterne, der skabte stillinger som muliggjorde akademiske karrierer, og arbejdsmarkedets faglige parter udviklede en stillingsstruktur, der forankrede og reproducerede det akademiske liv. Systemet har aldrig været gnidningsfrit men det var trods alt hegemonisk i flere årtier. Med den nye løsrivelse af karrierer fra institutioner og universiteternes finansielle udsathed har systemet mistet sin reproduktive dynamik og kontrakten mellem stat-universitet-fagforening-forsker, udtrykt gennem ansættelser, er i krise. Kommodificeringen af uddannelser og forskning flytter medarbejderens relation til arbejdspladsen fra et personalespørgsmål (der aktiverer en relation mellem fagforening og ledelse) til – at se ud som – en direkte relation mellem medarbejderens produkter og de forskellige markeder for (til dels) uddannelse og (i særdeleshed) viden. Ansættelser ses ikke længere som den primære måde at sikre et vidensmarked på og til at skabe integration mellem personer og vidensprodukter. Universiteterne er gået fra at være *grundlag* til at være *partnere* og det har flyttet den relationelle forankring i ansættelser fra nødvendighed til mulighed.

Ansættelsernes dekommodificering udskiller dynamikken omkring aflønning for arbejde til et 'personligt' anliggende og medfører en marginalisering af sammenhængen mellem karriere og ansættelse, der åbner for et felt af løs-, midlertidig- og fejlansættelser i forskningsforløb. Dette er mest tydeligt i den nuværende postdoc-problematik, hvor en overproduktion af phd-ere (i forhold til ansættelser) sammenholdt med en underfinansiering af universiteterne har skabt et overflow af forskningspersonale udenfor den klassiske stillingsstruktur (Danmarks Grundforskningsfond, 2015). Denne flydende, overskydende arbejdskraft er ikke udenfor vidensmarkedet, da de er essentielle medproducenter af samfundets samlede forskningsproduktion.¹⁰ Deres karrierer er faktisk i høj grad skabt af de nye markeder for viden, hvorfra de oftest henter finansiering til deres projekter, og universiteterne søger desperat at tiltrække deres ekspertise uden at ville belaste et kriseramte stillingssystem. Markederne ser ikke ansættelser som en nødvendighed for produktionen af salgbare karrierer og universiteterne nedtoner deres vigtighed af frygt for at hele systemet omkring den universitetsbårne forskningsreproduktion kollapser. Der er derfor opstået en uformel alliance for bagatelliseringen af ansættelser. Fra de løsansatte forskeres perspektiv er dette imidlertid en blindhed, der ikke formår at adressere deres materielle behov for reproduktionen af liv – for at kunne understøtte deres karrierer – og ansættelsesproblematikken forsvinder derfor ikke bare, men bliver henledt til et privat anliggende.

¹⁰ De har derfor en anden funktion end de overskydende populationsgrupper, som Karl Marx iagttag havde en lønpresende effekt på arbejdsmarkedet (Marx, 2010). Presset fra postdocerne har også en intern effekt, der primært går på karrierer – der er i dag professorer ansat med mindre forskningsproduktion end mange postdocer – men samtidig presser de også hele systemet for forskningens reproduktion. Et interessant spørgsmål, som jeg ikke formår at adressere her, er således om deres eksistens udgør en "revolutionær situation" – altså indenfor academia – men sådan en analyse ville kræve en grundigere kortlægning af deres interesser og samhørighed.

Restruktureringen af ansættelser fra et formelt, velreguleret område til en relation mellem institutionel mulighed og privat ønskværdighed skaber nogle særegne dynamikker i arbejdsmarkedet for overskydende forskere. Eftersom disse ikke kan ansættes automatisk på baggrund af deres kvalifikationer i traditionelle stillinger, bliver spørgsmålet om deres tilknytning til universiteterne genstand for forhandling og henlagt til individuelle løsninger, foretaget af uformelle kanaler, besluttet så decentralt som muligt og akkompagneret af udokumenterede aftaler om fremtidige ansættelser. På den traditionelle stillingsstruktur opbygges et kæmpe netværk af ekstraordinære tilknytningsformer, der tynger med at vælte hele det formelle system, men som samtidig bibringer livsvigtige ressourcer for de kriseramte institutioner. Hele den formelle universitetsøkonomi ville ikke kunne overleve uden den uformelle del, der ikke blot tæller postdocer men eksterne lektorer, undervisningsassistenter, videnskabelige assistenter samt adjunkter og lektorer i midlertidige ansættelser.¹¹ Men ansættelsernes dekommodificeringer producerer også en udbredt forstillelse blandt alle medarbejdergrupper efter forskriften: hvis du lader som om du ikke er løsansat, så lader vi til gengæld som om du er fastansat. Denne dobbelt-fornægtelse lader sig gøre fordi akademiske karrierer, endnu, er afhængige af institutionelle forankringer og de overskydende forskere befinder sig midt i strømmen fra universitære kræfter, der søger at styrke denne forankring (uden dog at kunne betale for den) og markeds kræfter der søger at løsrive karrierer fra (for)dyre(nde) institutioner. Der eksisterer en generel forventning i universitære forskningsmiljøer om, at de løsansatte bør opføre sig *som om* de havde faste ansættelser, og på grund af de uformelle kanaler gennem hvilken stillinger sikres, øges presset på de løsansatte for at nedtone vigtigheden af den økonomiske sikkerhed fastansættelser tilbyder. Der sker en tabuisering af ansættelsesudsathed.

Vi ser derfor grundlæggelsen af nye, uformelle, hierarkier for at sikre de forsvundne og ikke-omtalte ansættelser. På grund af forstillingen bliver det svært at italesætte problematikken direkte, og i stedet kommer hierarkierne til udtryk gennem forsøg på at behage kolleger med magt over midler, netværk og stillinger. Der opstår en ny – eller i virkeligheden gammel – loyalitetskultur både internt i forskerhierarkier der beskytter mod udstødelse, men også i forhold til institutionerne, der kan kræve mere arbejde af sine løsansatte, fordi de bærer den (usynlige og uformelle) nøgle til ansættelse. Denne uformalitet reproduceres på alle niveauer og bliver også rammesættende for, hvordan karriereprogression bliver erstattet af håb. Eftersom de overskydende forskere ikke indsluses i et traditionelt ansættelsesforløb, er der ikke længere nogen logisk progression i stillinger. Det er ikke usædvanligt for de rodløse forskere at gå fra en postdoc position til at være eksterne lektorer, ofte via en periode i arbejdsløshed, uden nogen form for fornemmelse af, hvordan ens karrierevej vil udvikle sig. Kommodificeringen af karrierer har introduceret et stærkt element af tilfældighed, der gør det meget svært at planlægge. Magten over karriereforløb er således flyttet fra individet til stagnerede institutioner, andre (fortravlede) forskere og et kaotisk marked for bevillinger. Der findes ingen opskrift på, hvad der skal til for at få ansættelse; målet bliver dif-fust. I stedet træder en produktion af håb, hvori alle er medløbere: Institutionerne vil ikke risikere at miste gode forskere og forskerne selv er bange for at kaste mange års investering i deres karrierer på gulvet. Der er hele tiden chancer – et af de kapitalistiske markeders indbyggede dynamikker for udskil-

¹¹ Ph.d-erne er i en besynderlig mellem-position men deres situation er også under forandring fra at fungere som springbræt til en akademisk karriere til samtidig at være en nødvendighed og belastning for forskningssystemet.

lelse – og karrierearbejdet kommer til at bestå i konstante forsøg på at identificere og løbe efter små åbninger i ansættelsesræset med den ligeså konstante frygt for nederlag. Håb produceres og reproduceres både horisontalt – blandt andre udsatte – og vertikalt, og fordi magten til ansættelser er vertikalt distribueret reproducerer håbets dynamik hierarkierne i forskningsverdenen.

Exkommodificering af mennesker

Ligesom det er tilfældet med den generelle individualisering af ansvaret for karriereforløb med de neoliberale skift i statens forsøg på at regulere arbejdsmarkedet, er der i det akademiske arbejde også foregået et skift fra at se institutionerne – inklusive fagforeningerne – som garantier for et arbejde der understøtter liv, til at det er den enkelte forsker der qua kvaliteten af sin profil må gøre sig fortjent til at få en ansættelse. Denne neoliberale logik – lad markedet bestemme rammerne for in- og eksklusion – er blevet dybt indlejret i forståelsen af karrierereproduktion og er med til at kommodificere individer, der overtager det fulde ansvar for produktionen af karrierers salgbarhed på et flygtigt marked. Vi ser derfor to modsatrettede forskydninger i den institutionelle udstødelse af forskeren som menneske. Den ene bevægelse, der kun ser karrieren men ikke personen som behøver en finansiel forankring for liv, forcerer en splittelse mellem karriereforløbet og resten af personen. Her er tale om en depersonalisering af karriere, en institutionel blindhed, der lader det være en "privat" sag om man kan leve af sit arbejde. Den neoliberale bevægelse – der ikke ser institutioner – lægger derimod al ansvaret over på personen og forcerer en sammenlægning af reproduktion af karriere og reproduktion af liv. Den prekariserede forsker er fanget i denne dobbelte umulighed af på den ene side at ignorere liv og på den anden side at gøre karriere identisk med liv.

Exkommodificering er dermed skyggesiden af det kommodificerede. Det er alt det, som vi nægtes at se, det strukturelt usynlige. Hvis dekommodificering kan forstås som en perspektiveret ligegyldighed er exkommodificeringen derimod kendetegnet ved blindhed: det vi (normalt) ikke kan se, fordi det er udstødt af synsfeltet. Exkommodificeringen i den akademiske prekarisering er kendetegnet ved, at der ikke er et blik på hele personer. I en humanistisk videnstradition er sådan et blik, hvis det forstås som holistisk, naturligvis en umulighed. Men det der karakteriserede den sociale kontrakt før ansættelser blev dekommodificerede var et forsøg – fra staten, fra fagforeningerne og fra universiteternes side – på at producere sådant et holistisk blik på personen som menneske. Uden det ville vi ikke have arbejdsgiverbetalt¹² ferie, pensionsordninger, syge/omsorgsdage osv. Exkommodificeringen af mennesker har brutale konsekvenser. Den institutionelle ligegyldighed overfor ansættelser skaber en blindhed overfor deres midlertidighed. Dette betyder i praksis at ansættelser bringes til ophør, når kontrakter 'automatisk' udløber, uden nogen form anerkendelse eller institutionel refleksion over det voldsomme skift det afstedkommer i levevilkår. Det er en type vold, der kan sidestilles med en strukturelle vold den indiskfødte antropolog Akhil Gupta beskriver, gennem hvilken flere millioner mennesker bliver dræbt årligt som følge af systematisk underernæring i et land med masser af rigdom (Gupta, 2012). Der er en kombination af systematik med noget uforceret, der gør volden så svær at identificere og italesætte. Den mangler agens; der er ikke nogen, der aktivt tager beslutninger om udstødelse. Men voldens tilstedeværelse er i sig selv problematisk og hvis den blev tydelig, ville den kræve at blive forstået.

¹² Der, i modsætning til ord som vidensprodukt, vidensøkonomi, vidensdannelse og (de/re/ex)kommodificering, bliver anerkendt af den indbyggede ordborg.

Udstødelsen af mennesker fra kommodificeringen af karrierer skjuler således den vold personer rammes af, når deres ansættelse ophører. Men den finansielle usikkerhed er ikke det eneste som exkommodificeres i reproduktionen af forskning. Der foregår også en exkommodificering af tid. Med de statssikrede ansættelser fandtes der en overenskomst omkring forskningsarbejdets kvantitative beslaglæggelse af personers tid. Dette har for forskningen altid været en delvis fiktion, et forsøg på at regulere vidensøkonomien efter samme stramme styring som fabriksarbejdet med en ide om tid til hhv. arbejde, reproduktion og hvile. Men alene samtalen omkring, og forsøget på at regulere, tidsforbrug muliggjorde en beskyttelse af en tid, der var fritaget for arbejdets forpligtelser. Denne tidsadskillelse har været under pres længe, ikke bare i forskningsarbejdet, men der er sket to interessante forandringer, der kan forstås i konteksten af diskussionen om exkommodificering som usynlighed: for det første er forskere, i særdeleshed de mest udsatte, holdt op med at tælle, hvor meget tid de bruger på arbejdet og har derved bidraget til dets usynliggørelse; for det andet figurerer samtaler blandt forskere omkring tidsrøveri ofte med positivt fortegn – som en mulighed for at styrke en karriere gennem (nødvendigt) ekstraarbejde. Dette fordi ekstraarbejdet bliver mødt med belønning og ikke straf; de der arbejder mest kan også forvente den største succes. Der sker således en heroisering af den overskredne tid og forskere deltager derved i de-personificeringen af deres egne karrierer. Dette tidstyveri går hårdest udover de løsansatte, der ikke har etableret familier, da forpligtelser i forbindelse med disses opretholdelse skaber en form for modstand mod en total kolonialisering af personer. Samtidig har de overskydende forskere uden forsørgelsesforpligtelser ofte en tendens til at underkende løsansattelsernes barske vilkår, da de kan kompensere ved at minimere deres udgifter, øge deres mobilitet, arbejde mere og udskyde reproduktive hensyn.

Vi ser derfor et pres på den arbejdsmængde det forventes hører med til produktionen af karrierer, både formelt i forhold til stigninger i publikationer i forbindelse med ansættelsesevalueringer og uformelt i forhold til frivilligt og gratis arbejde, der skal udføres for at styrke forskningskarrierer. Men tiden bliver også usynliggjort i en ekstraordinære forlængelse af karrierer, der muliggøres gennem tilkomsten af midlertidige ansættelser. På én og samme tid som forskningstiden derfor ekspanderes og intensiveres, bliver den tid der kræves for at etablere en karriere diffust forlænget. De overskydende forskere, der oftest er både er i 30'erne og 40'erne, bliver kategoriseret som 'juniorer' indenfor et system, der ikke bare ikke længere kan stabilisere karriereveje, men som undertrykker de tidsforskydninger det har i biografisk tid. Individualiseringens invasion af sin egen menneskelighed sker derfor langs to forskellige reproduktive akser: den daglige reproduktion af liv i hvilken den traditionelle arbejderkulturs distinktion mellem arbejde og fritid eksisterer, og så en reproduktion af den sociale struktur, i hvilken spørgsmål om hvordan personer bevæger sig gennem livsfaser er essentielt. Begge disse reproduktive systemer er under angreb fra kommodificeringen af det akademiske arbejde.

Den sidste exkommodificering jeg vil påpege her er udstødelsen af den kollegiale solidaritet. Det er en interessant diskussion, om vi blot har at gøre med en dekommodificering, altså bortfald af dets tilsyneladende men ikke reelle relevans, eller om der faktisk er tale om en umulighed. Der er naturligvis elementer af solidaritet, som samarbejde, der er blevet kommodificerede; nemlig dem der skaber professionelle netværk, kollektive forskningsprojekter og nye institutioner. Og det voksende arbejde med at fagfællebedømme hinandens arbejde, hvilket baserer sig på en ide om balanceret udveksling, eksisterer til gengæld næsten udelukkende i en dekommodificeret økonomi, hvor arbejdet er gratis. Men dislokationen af forskningskarrierer fra en institutionel-personlig alliance til en marked-individ alliance har gjort den type solidaritet, der ikke bidrager til de nye karrierestrukturer, problematiske. Her er måske tale om en

forceret egoisme, gennem hvilken det neoliberale 'total'-individ ikke levner plads til relationer eller arbejdsopgaver, som ikke gavner markedsføringen af forskningsprodukter. Mest tydeligt kommer denne udstødte solidaritet derfor til udtryk i nedprioriteringer af kollegial støtte og vidensdannelse, hvis det på nogen måde kan true den strategiske planlægning af salgbare karrierer, herunder den nødvendige, og overdrevne, tidsinvestering dette fordrer. Et symptom på denne forcerede egoisme er derfor det tilsyneladende uskyldige svar: "jeg ville gerne, men jeg har desværre ikke tid." Den manglende solidaritet er med til at skabe en blindhed overfor prekariseringens dynamikker, hvis spørgsmål og konsekvenser den ikke har råd til at adressere. Dette kan ses som endnu et element i udskillelsen af mennesket fra det akademiske arbejde.¹³

Prekariseringens specificitet

Jeg skrev i indledningen at den akademiske prekarisering var særegen men ikke unik. Lad mig prøve at udfolde, hvad dette kan betyde i lyset af den ovenstående analyse af arbejdets kommodificering. Prekarisering, i den forståelse jeg har brugt her, er en proces hvorved mennesker bliver indrullet i, og underlagt, diffuse magtrelationer baseret på en udveksling af arbejdskraft for honorar, uagtet dets form. Det der især adskiller prekariseringens dynamik fra proletarisering er, at hvor sidstnævnte primært handler om domænet for arbejde, herunder dets karakter og aflønning, så åbner prekariseringsbegrebet op for en bredere forståelse af, hvordan mennesker bliver mobiliseret i forhold til forskellige arbejdsregimer. Prekarisering fokuserer i højere grad end proletarisering på, hvordan mennesker bliver sat på spil og indordner sig (med- eller modvilligt) diktater (formelle såvel som uformelle), der knytter sig til arbejdsmarkedets dominans over reproduktionen af liv. Opsummeret kan vi sige, at prekariseringen i forskningsmiljøer producerer:

1. Manglende uafhængighed af personer fra deres arbejde som forskere. Gennem kommodificeringens forgreninger bliver forskere meget tæt involveret i deres professionelle karriereforløb, og det bliver umuligt at opretholde grænser mellem arbejde og fritid. Kravene til reproduktionen af karrierer truer med at kolonisere hele mennesket, og de ydre rammer, qua ansættelser, der traditionelt har skabt en beskyttende struktur omkring det sociale liv er ved at smuldre bort.
2. Stigende immobilitet i forskeres livsforløb. Reproduktionen af karrierer bliver både en spændetrøje og en vild satsning eftersom specialisering truer med at skabe isolation eller udstødelse. Mobiliteten af forskningens produkter skaber samtidig en fastlåsning af mennesker i uholdbare, uklare og midlertidige positioner med meget begrænsede muligheder for planlægning og udvikling af karrierer, der harmonerer med personers livsforløb.
3. Personificering af karrierer som et forsvar mod dets individualisering. Kommodificeringen af karrierer sker ikke uden gnidninger og en fremtrædende strategi er at bygge karrierer op, der er meget personlige for derved at undergrave kommodificeringens anonymitet. Der skabes et overlap mellem individualiseringens dominans i kommodificeringen og en erfaring af selvstændighed;

¹³ Her kan vi se, hvordan den akademiske prekarisering bidrager til det generelle ontologiske skift fra at se arbejde som en mulighed for livsudfoldelse til at blive knyttet til lidelse: en tilstand der skal gennemleves: "People must endure through work before they can receive wages, they must prove their worthiness before the eyes of capital. This thinking has an obvious theological basis – where suffering is thought to be not only meaningful, but in fact the very condition of meaning. A life without suffering is seen as frivolous and meaningless." (Srnicek & Williams, 2016, p. 125).

at videnskabelige produkter udspringer af personlige træk. I det omfang dette blot fremviser yderligere kvaliteter individer har til at blive dygtige, anerkendte forskere så er der i virkeligheden tale om en intensivering af kommodificeringen gennem (yderligere) selvudnyttelse fremfor en egentlig modstandsstrategi.

Den akademiske prekarisering griber derved ind i den menneskelige erfaring på en anderledes måde end arbejdsforhold, der for eksempel primært producerer fattigdom. Den akademiske prekarisering er også kendetegnet ved stigende økonomisk udskillelse, men dette er heldigvis – indtil videre – en marginal og ikke en dominerende tendens, i alle fald i Danmark. Den analyse jeg har præsenteret her er derfor et bud på, hvordan det akademiske arbejde generelt har ændret sig i kølvandet på omstruktureringer i den globale økonomi over de sidste 3-4 årtier, således at vi bedre kan tage en samtale om, hvordan afkommodificeringens politik muligvis kunne tage sig ud.

Litteratur

- Andersen, H. (2017). *Forskningsfrihed. Ideal og virkelighed*. København: Hans Reitzel.
- Belfiore, E. (2013). The 'Rhetoric of Gloom' v. the Discourse of Impact in the Humanities. Stuck in a Deadlock? In E. Belfiore & A. R. Upchurch (Eds.), *Humanities In The Twenty-First Century. Beyond Utility And Markets* (pp. 17-43). New York: Palgrave Macmillan.
- Boltanski, L., & Chiapello, E. (2007). *The New Spirit of Capitalism*. London: Verso.
- Bourdieu, P. (1984). *Homo academicus*. Paris: Editions de Minuit.
- Coser, L. A. (1974). *Greedy institutions: patterns of undivided commitment*. New York: Free Press.
- Danmarks Grundforskningsfond. (2015). *The Post-doc challenge*. Retrieved from Copenhagen: FORSKERForum. (2017). Afsløring: KU-leder indgik loyalitets-kontrakt med lobby. *FORSKERForum*. Retrieved from Forskeren.dk website: <http://www.forskeren.dk/afsloering-ku-leder-indgik-loyalitets-kontrakt-med-lobby/>
- Gupta, A. (2012). *Red tape: bureaucracy, structural violence, and poverty in India*. Durham: Duke University Press.
- Hall, J. A., Korsgaard, O., & Pedersen, O. K. (Eds.). (2014). *Building the Nation: N.F.S. Grundtvig and Danish National Identity*. McGill-Queen's University Press.
- Harvey, D. (2007). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Humboldt, W. v. (2007). Om den indre og ydre organisation af de højere videnskabelige læreanstalter i Berlin (M. Pedersen & J. V. Nielsen, Trans.). In K. Elstrøm, J. E. Kristensen, J. V. O. Nielsen, M. Pedersen, B. V. Sørensen, & H. Sørensen (Eds.), *Ideer om et universitet* (pp. 89-101). Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Jensen, A. F. (2009a). *Projekt mennesket*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Jensen, A. F. (2009b). *Projektsamfundet*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Marx, K. (2010). *Capital: A critique of political economy volume 1*. Retrieved from doi:
- Nickelsen, N. C. M. (Ed.) (2013). *Arbejdslivets skyggesider*. Klim.
- Nielsen, J. V. (2007). Wilhelm von Humboldt (1767-1835). In K. Elstrøm, J. E. Kristensen, J. V. O. Nielsen, M. Pedersen, B. V. Sørensen, & H. Sørensen (Eds.), *Ideer om et universitet* (pp. 85-87). Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Salamon, K. L. (2007). *Selvål: Det Evaluerede Liv*. København: Gyldendal.
- Slaughter, S., & Leslie, L. L. (1997). *Academic capitalism: Politics, policies, and the entrepreneurial university*: ERIC.
- Srnicek, N., & Williams, A. (2016). *Inventing the Future: Postcapitalism and a World Without Work*. New York: Verso.
- Standing, G. (2011). *The Precariat: The New Dangerous Class*. London: Bloomsbury Academic.
- Standing, G. (2014). *A Precariat Charter: From Denizens to Citizens*. New York: Bloomsbury Press.
- Strathern, M. (2000). *Audit cultures : anthropological studies in accountability, ethics, and the academy*. London ; New York: Routledge.
- Torffing, J. (2004). *Det stille sporskifte i velfærdsstaten*. Aarhus Universitetsforlag.
- Wallerstein, I. (1996). *Open the Social Sciences: Report of the Gulbenkian Commission on the Restructuring of the Social Sciences* (1 ed.). Stanford: Stanford University Press.
- Weber, M. (2008). Science as a vocation. In J. Dreijmanis (Ed.), *Max Weber's complete writings on academic and political vocations* (pp. 25-52). New York: Algora.
- Wilhelm, P. (2012). *Krisen og den udeblevne systemkritik*. København: Politisk Revy.
- Wright, S., & Ørberg, J. W. (2017). Universities in the Competition State. Lessons from Denmark. In S. Wright. & S. Cris (Eds.), *Death Of The Public University? Uncertain Futures for Higher Education in the Knowledge Economy* (pp. 69-88). New York and Oxford: Berghahn Books.
- Wright, S., & Shore, C. (2017). *Death of the Public University?: Uncertain Futures for Higher Education in the Knowledge Economy* (Vol. 3): Berghahn Books.